

Het verdriet van André van Hasselt

Lou Spronck

André van Hasselt (1805-1874). Gravure van Auguste Michel Danse (1829-1929).

Introductie

André van Hasselt (1805-1874) en zijn wat jongere klasgenoot Theodoor Weustenraad (1805-1849) waren de toonaangevende dichters in Franstalig België vóór de doorbraak van ‘La Jeune Belgique’ omstreeks 1880. Maar Van Hasselt stond een trapje hoger dan Weustenraad, net zoals dat in 1823 het geval was geweest bij de plechtige prijsuitreiking op het Athenaeum in Maastricht. Tijdens zijn studie aan de Universiteit van Luik (1823-1827) werd Van Hasselt door professor Johannes Kinker al gauw ontdekt als getalenteerd schrijver van Nederlandse poëzie. Daarnaast en met nog meer succes dichtte de begaafde student in het Frans. Na zijn afstuderen werd Victor Hugo zijn literaire held.

Vanaf oktober 1830 zat Van Hasselt geïsoleerd in de belegerde vesting Maastricht. Pas toen hem in 1833 in Brussel passend werk werd aangeboden, kon hij Maastricht verlaten.¹ Enkele maanden later publiceerde hij in Brussel een indrukwekkende bundel poëzie, waarmee hij de jonge Belgische staat op de Franse literaire kaart zette. Het was het begin van een lange reeks dichtbundels, artikelen en boeken. Pas na zijn dood beseften men hoe belangrijk zijn werk als dichter en cultuurhistoricus voor België geweest is.²

André van Hasselt was het type van de profet die in eigen land niet geëerd wordt. Deze miskenning én de pijn om het afscheid van dierbaren – twee zonen, zijn ouders, vrienden – hebben Van Hasselts leven getekend. Aan dit grote verdriet is dit artikel gewijd.

Zijn rouwbrief vermeldt dat Van Hasselt op 1 december 1874 gestorven is *dans la soixante-*

huitième année de son âge [in zijn 68e levensjaar]. Dat klopt als hij in 1806 geboren zou zijn. Maar in werkelijkheid was hij geboren op 14 Nivôse An 13 (4 januari 1805); bij zijn dood was hij dus bijna zeventig jaar oud. Waarom hij tijdens zijn Belgische levensjaren (1833-1874) een jaar plus een dag te jong door het leven ging, is tot nu toe een raadsel gebleven.

Louis Alvin schreef kort na zijn dood een gedegen biografie: *André Van Hasselt, sa vie et ses travaux* (Bruxelles 1877). Daarin liet hij zich niet enkel leiden door zijn bewondering. De karakterfouten van zijn vriend moffelde hij niet onder het tapijt. Ook liet hij de critici uit het andere kamp ruim aan het woord; pas daarna diende hij hen van repliek.

In Limburg kreeg Van Hasselt, na een periode van vergetelheid, vanaf 2000 weer enige aandacht. Over zijn *Études rythmiques* schreef Paul Wijnands in *Drie vergeten Maastrichtenaren uit de 19e eeuw* (Maastricht 2000). In de *Geschiedenis van de literatuur in Limburg* (Nijmegen-Maastricht 2016) figureert Van Hasselt op de bladzijden 248-253, tussen zijn literaire tijdgenoten Auguste Clavareau en Theodoor Weustenraad, respectievelijk op de pagina's 240-244 en 253-259. Recenter nog verschenen op de website van het LGOG twee Literatuurportretten: Lou Spronck, *André van Hasselt – zijn Maastrichtse jaren* (mei 2021) en Hannie van Horen, *André van Hasselt, onderwijsinspecteur en jeugdboekenschrijver* (juli 2023).

Herdenking 100e geboortedag

Op donderdagavond 21 december 1905 organiseerde de ‘Société Auguste Clavareau’ in de Maastrichtse schouwburg een Soirée-Gala bij

1 Een vaste aanstelling kreeg Van Hasselt pas in 1842, toen hij benoemd werd tot provinciaal inspecteur van het primair onderwijs in de provincie Antwerpen. Twee jaar later werd hij aangesteld als inspecteur van de normaalscholen (‘inspecteur spécial des écoles normales et des écoles primaires supérieures’).

2 Na zijn dood werd zijn poëzie in vijf delen heruitgegeven; daarnaast verschenen vijf delen met een keuze uit zijn prozawerk: *Oeuvres de André Van Hasselt*, 10 delen, Bruxelles 1876-1877.

gelegenheid van Van Hasselts honderdste geboortedag.³ De avond werd geopend met muziek van Mendelssohn en Leoncavallo, vertolkt door een kwartet (viool, cello, piano en harmonium). Daarna sprak Arthur Daxhelet, leraar aan het Athénée Royale van Brussel-Ixelles, over *André Van Hasselt, un poète français de Maestricht*. De soiree was verder geheel gewijd aan Van Hasselts Franstalige poëzie: liederen gezongen door A. Benoodt (sopraan) en N. Adriaens (bariton) en gedichten voorgedragen door Andrea d’Aveline. Toehoorders die wisten dat André van Hasselt ook gepubliceerd had onder het pseudoniem Alfred d’Aveline, zullen wellicht begrepen hebben dat de declamatrice, Van Hasselts kleindochter, zich presenteerde als vrouwelijk evenbeeld van de dichter.⁴

Het laatste van de negen gedichten die Andrea voordroeg, was *L’Étoile couchée* [de ster die niet meer straalt], vier korte strofen van vier regels. Van Hasselt schreef het op 12 augustus 1850, intens bedroefd om de dood van zijn zoonje Charles, die nog maar vijf jaar oud was. De eerste strofe begint zo: *Dans mon ciel j’avais une étoile* [aan mijn hemel stond een ster]; de tweede: *Dans ma forêt profonde et sombre j’avais un oiseau printanier* [in mijn diepe, sombere bos had ik een vogel die van de lente zong]; de derde: *Dans mon désert triste et morose j’avais une fleur* [in de leegte van mijn zwaarmoedigheid had ik een bloem]; en de laatste strofe luidt:

*Mais mon étoile s’est couchée;
Mon rossignol dans son nid dort;
Ma rose, le vent l’a fauchée,
Et mon pauvre petit est mort.*⁵

Uit de cyclus ‘Branches de Cyprès’,
Poésies 1852, p. 28.

Charles’ vroege dood is de vader altijd bijgebleven. Volgens Louis Alvin (1806-1887), Van Hasselts vriend en biograaf, is bijna al zijn dichtwerk vanaf die dag doortrokken van een diepe melancholie.⁶

Primevères

Bij het overlijden van de kleine Charles was André van Hasselt in literair Franstalig België al vele jaren als dichter bekend en erkend. Dat gold ook voor Theodoor Weustenraad, die al in 1831 een bundeltje vurige utopistisch-socialistische verzen, *Chants de réveil*, gepubliceerd had. Theodoor had zijn geboortestad al in oktober 1830 verlaten; maar André zou zich nog tot mei 1833 opgesloten voelen in ‘la grande cage de pierre qu’on nomme Maestricht’ [de grote kooi van steen die Maastricht heet]. Eenmaal in België, uit de omknelling van de a-literaire vestingstad bevrijd, kwam hij in 1834 tevoorschijn met de *Primevères* [sleutelbloemen], een indrukwekkende verzameling romantische poëzie. Invloed van Duitse dichters is op tal van plaatsen

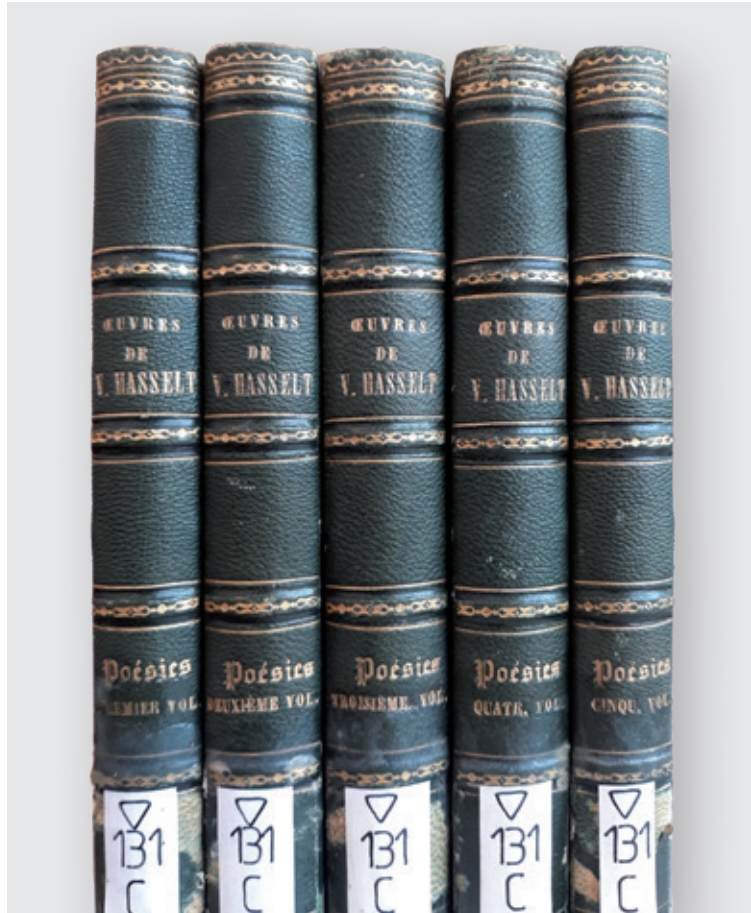
3 Soirée-gala / organisée par la Société « Auguste Clavareau », / en l’honneur du 100e anniversaire de la naissance / de l’illustre poète / André Van Hasselt, / (...) / La fête aura lieu à la / Salle de Spectacle à Maestricht, / jeudi le 21 décembre 1905, à 7 h. du soir. (...) [24 p.; SB Maastricht 65 D 67-p]. Twintig jaar later, ter herdenking van Van Hasselts sterfjaar, zouden Arthur Daxhelet, Léopold Rosy en Gaston Heux in het tijdschrift *La Thyse* (Brussel 1925) opnieuw een ‘Hommage à André Van Hasselt’ brengen. [SB Maastricht Br LD 1624].

4 HCL, toegang 21.107, Archief der rederijkerskamer ‘Auguste Clavareau’, inv. nr. 27, ingekomen brieven 1905, nr. 76: Ernestine van Hasselt aan secretaris Dazert (Brussel 20 juli 1905). Andrea d’Aveline was ‘lauréate de la classe de déclamation’ van het Brussels Conservatorium. Zie ook via Delpher het *Algemeen Handelsblad* van 19 oktober en 22 december 1905.

5 Maar mijn ster is ondergegaan; / mijn nachtegaal slaapt in zijn nest; / mijn roos is door de wind weggerukt, / en mijn arme kleine is dood.

6 Alvin, p. 100. De melancholie die Alvin bedoelt, is niet vergelijkbaar met ‘spleen’, ook wel aangeduid met ‘Weltschmerz’: een mix van onvrede met het hier en nu enerzijds en hunkering naar iets onbereikbaar hogers anderzijds, - een verschijnsel dat in het leven van gevoelige jongeren niet onbekend is. In de periode van de romantiek was het fenomeen modieus en leidde het meermalen tot suïcide. Ook Van Hasselt kende de ‘spleen’, zie: *Primevères*, p. 265-267 (‘Spleen’, april 1830); Alvin, p. 68 (brief Van Hasselt aan Alvin, 29 maart 1833, ‘Souvent le spleen me fait visite’).

Oeuvres de Van Hasselt,
Poésies, t. 1-5, Bruxelles
1876-1877. SB Maastricht
131 C 21.

aantoonbaar,⁷ maar voor de toonzetting werd Van Hasselt toch vooral geïnspireerd door Alphonse de Lamartine (1790-1869) en Victor Hugo (1802-1885). Die laatste was zijn held. André had hem in mei-juni 1830 in Parijs bezocht en was met hem bevriend geraakt. Ook had hij toen kennis gemaakt met aankomende auteurs als Alexandre Dumas (1802-1870) en Sainte-Beuve (1804-1869).

Voor zijn *Primevères* oogstte Van Hasselt alom veel waardering. In zijn studie over *Le mouvement romantique en Belgique* spreekt

Gustave Charlier over ‘de eerste bij ons verschenen verzenbundel van enige importantie’. Maar, met alle begrip voor het feit dat Van Hasselt in het Frans en niet in zijn moedertaal schreef, wijst hij wel op ‘le peu de sûreté de la langue’ [het onzekere taalgevoel], met daarbij de welwillende aantekening dat Van Hasselt permanent aan zijn taal en zijn stijl is blijven schaven. Kritisch was ook Weustenraad, aan wie in de *Primevères* een gedicht (gedateerd juni 1828) was opgedragen. Inmiddels was Weustenraad in het Luikse actief als journalist.

7 Madeleine Reichert, *Les sources allemandes des œuvres poétiques d'André van Hasselt*, Liège 1933.

In de *Politique* van 19 februari 1834 prees hij het gemak waarmee Van Hasselt een breed scala van versvormen hanteerde, maar hij vond de poëzie wat te romantisch en miste in de gedichten een uitgesproken karakter. Volgens hem lag Van Hasselts kracht in de elegie, het treurdicht: dát paste bij zijn temperament en daarin zou hij zich kunnen meten met de besten in Frankrijk.⁸

Weustenraads kritiek vindt zijn oorsprong in zijn van Van Hasselt afwijkende karakter. Hij getuigde, ook als dichter, van een sterk politiek engagement en nam daarbij geen blad voor de mond. Van Hasselt daarentegen was geen doener, maar een denker, een beschouwer vanuit het studeervertrek, die zich verre hield van politiek en geen partijzucht kende. Maar in één opzicht werden beiden geconfronteerd met dezelfde kritiek: de kwaliteit van hun Frans, waarin ze zich niet geheel van hun (niet-romaanse) moedertaal konden losmaken. Dat neemt niet weg dat Van Hasselt en Weustenraad gezichtsbepalend zijn geweest voor de poëzie in Frans-talig België vóór 1880.

Op de grens van talen en culturen

Het lijkt me zinvol om hier even stil te staan bij de problemen én de mogelijkheden van het geboren zijn op de grens van talen en culturen. Ik denk hierbij ook aan prozaïst en criticus Frans Erens (1857-1935) die daarover heel persoonlijke mededelingen heeft gedaan en vergelijkbare problemen ondervonden heeft. Het betreft het verschil tussen *eigen* en *vreemd*. *Eigen* was voor Erens anno 1880 het Schaesbergs dialect, voor Van Hasselt en Weustenraad anno 1830 het Maastrichts; *vreemd* was voor hen datgene wat om toe-eigening vroeg, het Nederlands, het Frans of het Duits. Die toe-eigening

blijkt geen sinecure en slaagt nooit voor honderd procent. ‘De grootste schrijvers hebben alleen in hun eigen taal de schoonheid bereikt’, zegt Erens. Maar tevens constateert hij: ‘De oer-nationale kwaliteiten van een auteur zijn niet noodzakelijk tot het voortbrengen van schoonheid in zijn taal. Zij kunnen een zekere saveur aan die schoonheid geven, iets, dat naar de bodem riekt, maar dit voordeel kan ook weer een nadeel worden bij het zich ontvouwen van een meer universele schoonheid’.⁹ Zo heeft André van Hasselt zich het Frans eigen gemaakt, en wel zodanig dat zijn poëzie respect afdwong, misschien meer nog in Frankrijk dan binnen België. Personen die slechts schoolkennis hebben van de taal die zij lezen, komen niet gemakkelijk toe aan een betrouwbare waardering van een gedicht. Zij moeten zich overgeven aan de professionele vertaler, in de wetenschap dat ook deze niet meer kan bieden dan een persoonlijke interpretatie.

Waardering dus, ook bij geboren Fransen, voor de mate waarin Van Hasselt en Weustenraad zich het Franse idioom hebben toegeëigend, maar ook voor wat daarbij kwam: de uit hun poëzie sprekende ‘esprit du Nord’. De waardering voor dit wat vaag blijvend kenmerk kwam voort uit de wens van de Belgische cultuurdragers om de jonge staat een nationale literatuur met een eigen karakter te geven, waarbij zij zich afzetten tegen de invloed van het cultureel verdorven Parijs. Op zoek naar de ‘esprit belge’ zochten schrijvers en schilders hun stof in de eigen nationale geschiedenis én in het gieten van ‘la pensée du Nord’ (ingrediënten uit de ‘noordelijke culturen’) in een Franse vorm. Contact krijgen met de ‘esprit du Nord’ bleek geen sinecure; het was voor som-

8 Gustave Charlier, *Le mouvement romantique en Belgique (1814-1850)*. I. La bataille romantique, II. Vers un Romantisme national, Bruxelles 1949-1959, p. 104-109.

9 Frans Erens, *Vervlogen jaren*, bezorgd door Harry G.M. Prick, Amsterdam 1989, p. 349-355. Over effecten van de kennis van levende vreemde talen schrijft Frans Erens in *Suggesties*, uitgegeven door Pierre van Valkenhoff, Maastricht 1940, p. 113-115.

migen haalbaar via de Duitse literatuur.¹⁰ Ook Van Hasselts *Études rythmiques*, geschreven in de jaren 1857-1872, passen in dit streven. Het zijn metrische gedichten, die in de Franse literatuur veel minder voorkomen dan in de Germaanse letteren. Vanwege die metrische structuur zijn ze goed inpasbaar in muzikale composities, die ook uit maten bestaan. Melodie en tekst kunnen zo samenvloeien tot een natuurlijke eenheid, wat met de veelal niet-metrische Franse teksten maar moeilijk bereikt kan worden.

Daarnaast heeft Van Hasselt samen met de componist Jean-Baptist Rongé gezorgd voor Franse operateksten die pasten op het metrum van de muziek, en voor een Franstalige bewerking van de liedteksten van Schubert. Alom in West-Europa werden deze tekstbewerkingen geprezen, maar in de praktijk bleek dat de macht der gewoonte, lees: de gemakzucht, sterker was dan de wens om de oude versie door de verbeterde te vervangen.

La cloche qui tinte

Drie jaar na de verschijning van de *Primevères* trouwde André van Hasselt met Josephine-Pauline-Marie Héris. Uit dit huwelijk werden in 1843 en 1845 twee zonen geboren – de jongste stierf al in 1850 (zie boven), de oudste spoedig daarna – en in 1849 een dochter Ernestine.

Begin 1837, ter voorbereiding van zijn huwelijk, was André naar Maastricht gereisd voor het verkrijgen van de ouderlijke toestem-

ming en de bewijzen van geboorte en doop. Toen zijn aanwezigheid in de stad de militaire autoriteit ter ore kwam – formeel was de stad nog steeds in staat van beleg – en toen bleek dat hij voor zijn verblijf geen toestemming had gevraagd, kreeg hij de opdracht de stad binnen 24 uur te verlaten.¹¹ Door de winterse omstandigheden was hij genoodzaakt zijn toevlucht te nemen in de eerste herberg op Belgisch gebied; het zal de Rode Haan geweest zijn, ter hoogte van de huidige Enci-groeve. Geblokkeerd door sneeuw en ijs, moest hij daar twee weken verblijven. Nog onder de indruk van de drie emotionele dagen in het ouderlijk huis, zijn overhaaste vertrek en de lange dagen van isolement die volgden, schreef hij in april 1834, terug in Brussel, een lang gedicht:

*Enfin, je t'ai revue, ô ma mère ! ma mère !
Je t'ai revue, après quatre ans d'absence amère,
Après quatre ans si longs et maintenant si courts;
J'ai vu tes yeux sourire au travers de tes larmes,
Et j'ai mis en oubli tout un siècle d'alarmes,
O ma mère ! en trois jours.*

*Oh! nous étions là tous, comme autrefois, ma mère!
Moi, l'errant voyageur, toi, mon père et mon frère.
Nul de nous ne manquait au cercle du foyer.
Et nous allions menant nos douces causeries,
Et je vis, dans les yeux de vos têtes chéries,
Votre âme flamboyer.¹²*

Poésies 1852, p. 23-24: À ma Mère, strofen 1 en 5.

10 Gustave Charlier en Joseph Hanse, *Histoire illustrée des lettres françaises de Belgique*, Bruxelles 1958, p. 257-258; Christian Berg, 'De Frans-Belgische literatuur en haar "Vlaamse School"', in: Ada Deprez, Walter Gobbers, Karel Wauters (red.), *Hoofdstukken uit de geschiedenis van de Vlaamse letterkunde in de negentiende eeuw* (3 delen, Gent 1999-2003), zie deel 2, p. 114-121: 4.1 De Romantiek en 'l'Esprit du Nord', 4.2.1 Théodore Weustenraad, 4.2.2 André van Hasselt.

11 Georges Barral, *André Van Hasselt. Poésies choisies*, Collection des poètes français de l'étranger, Paris 1901 [met een levensschets door Van Hasselts vriend Jules Guillaume], p. 9.

12 Eindelijk heb ik je weergezien, o moeder, mijn moeder! / Ik heb je weergezien, na vier bittere jaren afwezigheid, / na vier jaren, zo lang, jaren die nu kort lijken; / ik heb je ogen zien glimlachen door je tranen heen, / en ik heb een hele eeuw aan noodkreten vergeten, / o mijn moeder! in drie dagen tijd.
O, wij waren daar samen, moeder, net als vroeger: / ik, dolende reiziger, jij, mijn vader en mijn broer. / Geen van ons ontbrak in de kring rond de haard. / En wij voerden met elkaar milde gesprekken, / en ik zag, in de warme blik van jullie ogen, / het vuur van jullie harten vlammen.

In mei 1857 – de relatie van Nederland met België was al lang genormaliseerd – was André van Hasselt weer enkele dagen in Maastricht. De afgelopen jaren waren zwaar voor hem geweest, niet alleen door het verlies van beide zonen, maar ook door zijn breuk met Victor Hugo en doordat hij speelbal en slachtoffer geworden was van de Belgische politiek-religieuze controversen, waarover hierna meer. Wat de directe aanleiding was voor zijn reis naar Maastricht is niet duidelijk. Wat het de begrafenis van zijn moeder, die op 19 mei stierf, een jaar na haar echtgenoot? ¹³ Ik denk dat hij in eerste instantie gekomen is voor de eerste steenlegging van de nieuwe Sint-Martinuskerk in Wijck op 13 mei, een plechtigheid die aanleiding was tot de uitgave van een bundel met Nederlandstalige en Franstalige teksten, waaraan hij twee gedichten bijdroeg. ¹⁴ In de poëzie van Van Hasselt heeft dit korte verblijf in zijn geboortestad zijn sporen nagelaten. In *À mes amis G.N. et A.S.* ¹⁵, gedateerd mei 1857, vinden we de neerslag van zijn kijk op zijn leven in het culturele hart van België: het onbevredigend najagen van hersenschimmen.

*Laissez-moi suivre mes mirages,
Où peut-être je cours en vain;
Et que pour vous, loin des orages,
Chante toujours sous vos ombrages
Le bonheur, cet oiseau divin.*

*Mais dans votre âme fraternelle
Songez parfois à votre ami
Quand les autans battent son aile.
Le mort c'est l'absence éternelle,
Et l'absent est mort à demi.* ¹⁶

Nouvelles poésies 1857, p. 135-137, strofen 6-7.

Indrukwekkender nog klinkt Van Hasselts levenslied doorheen *La Cloche qui tinte* [de klok die luidt] (opgedragen aan zijn overleden moeder), eveneens geschreven in mei 1857. Het herinnert aan zijn gedwongen vertrek uit de vestingstad in 1837, toen hij het bezoek aan zijn familie moest afbreken. Afscheid nemen is het thema van *La Cloche qui tinte*: afscheid van de stad, van zijn verleden, van het leven ook. De toon is droef, maar gelaten. In de eerste strofen beschrijft hij zijn vertrek uit de stad, een laatste blik op het ouderlijk huis, terwijl de avondklok luidt en het langzaam donker wordt. Tot ver buiten de poorten blijft die klok klinken in zijn oren. Het gelui begeleidt zijn herinneringen, zijn levensweg. Zijn hoop is dat hij de klank van die klok ook in zijn laatste uur nog mag horen.

*Le soir déployait tous ses voiles
Dans l'air, comme un vaste linceul.
La nuit allumait ses étoiles,
Et moi je partais triste et seul.
Le ciel voyait fondre ses teintes,
Et vous finissiez, mes beaux jours ...
O cloche qui tintes, qui tintes !
O cloche qui tintes toujours!*

*Au bout de la calme vallée,
Là-bas je fis halte un instant,
Pour voir, ma maison désolée,
Ton toit le dernier en partant.
Je vis tes fenêtres éteintes,
Maison où restaient mes amours ...
O cloche qui tintes, qui tintes !
O cloche qui tintes toujours !*

13 André's vader, Henri Lambert van Hasselt, was gestorven op 16 september 1856.

14 *Couronne de lierre et de lauriers autour de la pierre angulaire de l'église St.-Martin à Wyck-Maastricht / Loooverkrans, gestrengeld om den grondsteen van St.-Martenskerk te Wijk-Maastricht*, Maastricht 1857. Poëzie van Van Hasselt op p. 75-76: 'À l'occasion de la pose de la première pierre de l'église de Saint Martin' en op p. 80: 'Leçon de charité'.

15 G.N. en A.S.: de jurist Guillaume Nypels (1803-1886) en kunstschilder Alexander Schaepekens (1815-1899).

16 Laat mij mijn fata morgana volgen, / waar ik misschien vergeefs op afa. / Maar voor jullie moge, ver van de stormen, / in de schaduw der bomen altijd zingen / het geluk, die goddelijke vogel.
Maar denk in je broederhart / eens aan je vriend / als de stormen hem vleugellam slaan. / De dood, dat is absentie voor eeuwig, / maar absentie is de dood ten halve.

*Dédale trompeur que la vie !
Chemin ténébreux, noir sentier,
Je l'ai, sans orgueil, sans envie,
Je l'ai parcouru tout entier.
Mes pieds ont laissé leurs empreintes
Dans tous ses obscurs carrefours ...
O cloche qui tintes, qui tintes !
O cloche qui tintes toujours !¹⁷*

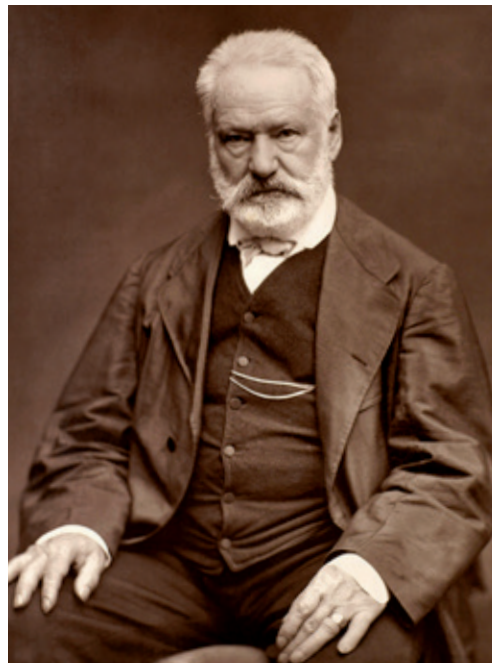
Nouvelles poésies 1857, p. 97-100, strofen 1-3-7.

Victor Hugo

De persoonlijke band die tussen Victor Hugo en André van Hasselt al vanaf mei 1830 bestond, werd aangehaald, toen, na de staatsgreep van Napoleon III op 10 december 1851, Hugo en anderen, onder wie Alexandre Dumas, vrijwillig in ballingschap naar Brussel gingen. Hugo en Dumas werden Van Hasselts huisvrienden, getuige ook hun dichterlijke bijdragen in het poëzie-album van zijn vrouw. Dumas had grote bewondering voor Van Hasselts kennis van de Europese talen en culturen. Gebruik makend van zijn Franse relaties, ook in regeringskringen, bezorgde hij zijn vriend in mei 1853 de onderscheiding 'chevalier' in de orde van het Légion d'Honneur. Van Hasselt

Alexandre Dumas (1802-1870). Foto Jules Janin Nadar (Wikipedia Commons).

Victor Hugo (1802-1885). Foto Étienne Carjat (Wikipedia Commons).

17 De avondlucht ontplooid zijn sluiers / als een grote lijkwade. / De nacht ontstak zijn sterren, / en ik, ik vertrok droef en alleen. / De kleuren aan de hemel losten op, / en gij, klok, maakte een eind aan mijn mooie dagen ... / O klok die luidt, die luidt ! O klok die altijd maar luidt ! Aan het eind van een stille vallei, / daar bleef ik een ogenblik staan / om nog eens naar mijn nu verlaten huis te kijken, / je dak was het laatste wat ik ervan zag. / Ik zag de ramen waarin het licht gedooft was, / huis, waar wat mij lief was achterbleef ... / O klok die luidt, die luidt ! / O klok die altijd maar luidt ! Welk 'n doolhof is het leven ! / Donker de weg, duister het pad, / ik heb het zonder trots, zonder veel zin / helemaal afgelopen. / De afdruk van mijn voeten heb ik achtergelaten / op al zijn obscure kruisingen ... / O klok die luidt, die luidt ! / O klok die altijd maar luidt !

was geveleid, maar besepte onvoldoende hoe politiek-gevoelig de zaak was. Voor het optreden van 'Napoléon le petit' hadden de progressieven in Europa immers geen goed woord over. Toen Van Hasselt de decoratie accepteerde, stak een storm van verontwaardiging op, aangewakkerd door de demagogie van persorganen en gekruid met een flinke dosis *jalousie de métier*. Op dat moment verbrak Victor Hugo de vriendschap. André's vriend Louis Alvin constateerde dat dit incident aan de verbittering van Van Hasselts karakter aanmerkelijk heeft bijgedragen.¹⁸

De 'prix quinquennal'

Van Hasselts verbittering werd versterkt door het fiasco van zijn herhaalde poging tot de verwerving van de 'prix quinquennal'. Deze vijfjaarlijkse staatsprijs voor Franstalige literatuur (5.000 francs) werd in België voor het eerst uitgereikt in 1853.

André van Hasselt, die in 1852 de bundel *Poésies* had gepubliceerd, was een van de kandidaten. Onder zijn concurrenten bevond zich Alfred Michiels, auteur van de vierdelige *Histoire de la peinture flamande et hollandaise* (1845-1849). In 1846-1847 was Van Hasselt met hem in conflict geraakt. Michiels had Van Hasselt beschuldigd van plagiaat, niet onterecht, want Van Hasselt was in zijn *Les Belges aux Croisades* [Belgen op Kruistocht] (2 delen, Brussel 1846) nogal lichtvaardig omgesprongen met zijn bronnen. Het conflict werd een paar maanden later in het parlement door de liberalen naar landelijk niveau getild. Die hadden niet alleen kritiek op de ministeriele subsidieverlening aan Van Hasselts *Croisades*, maar brachten ook morele bezwaren in tegen het 'obscurantisme' van de auteur, in het bijzonder zijn vergoelijking van de excessen bij het optreden van de kruisvaarders. Van Hasselts

goede naam was door de affaire aangetast en het effect daarvan was ook in 1852-1853 nog voelbaar.¹⁹ Hoe dan ook, het werk van zowel Michiels als Van Hasselt werd door de jury geprezen, maar de prijs werd, in drie gelijke parten gedeeld, toegekend aan de literatuurhistoricus Auguste Baron, aan de geschiedschrijver Henri Moke, en postuum aan de dichter Theodoor Weustenraad, Van Hasselts in 1849 overleden oud-klasgenoot.

Op de staatsprijs voor de periode 1853-1857 had Van Hasselt zich opnieuw geprepareerd door de uitgave van de indrukwekkende bundel *Nouvelles Poésies* (1857): ruim 300 bladzijden, met onder meer 23 *Études rythmiques* en het begin van het 'épopée' [epos] *Les quatre incarnations du Christ*. In het voorwoord had hij zich, niet bepaald verstandig, negatief uitgelaten over de aanpak van de jury in 1853. Gelukkig zat in 1858 Louis Alvin in de jury, wat Van Hasselts kansen vergrootte. Maar de heren van de jury konden moeilijk tot overeenstemming komen, met als gevolg een niet heldere voordracht. Daarop hakte minister Charles Rogier de knoop door en besloot de prijs niet toe te kennen.

Met de verschijning in december 1867 van *Les quatre incarnations du Christ* (nu compleet; zo dadelijk meer hierover) met daaraan toegevoegd 67 nieuwe *Études rythmiques* deed Van Hasselt opnieuw een gooi naar de prijs, ditmaal voor uitgaven die in de periode 1863-1867 waren verschenen. De tekst van het juryrapport wekt de indruk dat het passeren van Van Hasselt al bij voorbaat vaststond. De prijs werd toegekend aan Adolphe Mathieu. Sarcastisch merkte Alvin op, dat het in 1868 aan een jury van zeven leden was gelukt om in België een dichter te ontdekken die de prijs meer waard was dan Van Hasselt.²⁰

18 Alvin, p. 117-119, 124-125, 137-140.

19 John H.B. Bennet, 'André van Hasselt en Alfred Michiels. Leur querelle en 1846 et ses conséquences pour le Prix Quinquennal de Littérature en 1853', *Revue belge de Philologie et d'Histoire* 40 (1962), p. 693-713.

20 Alvin, p. 166-171.

In de periode 1867-1872 verscheen van Van Hasselt een nieuwe uitgave van de *Les quatre incarnations du Christ* (1872), aangevuld met vijf *Odes* en 42 nieuwe *Études rythmiques*. Los daarvan verschenen in datzelfde jaar een *Livre des paraboles* en een *Livre des ballades*. Het besluit van de jury dat de prijs in 1873 bestemd werd voor prozawerken, verkleinde de kansen van Van Hasselt aanmerkelijk. Alvin was ditmaal opnieuw lid van de jury. Hij moest constateren dat Van Hasselts parabels en ballades al gauw werden afgevinkt en dat zijn mening nauwelijks gewicht in de schaal gelede.²¹

De conclusie ligt voor de hand en deze wordt in een studie uit 1999 ook nadrukkelijk verwoord door de auteur Marianne Michaux: op de as katholiek-liberaal laten de bij Koninklijk Besluit benoemde juryleden ‘een overheersing van het liberale element zien’, en: ‘de grote uitgeslotene van de literaire prijs gedurende 25 jaar is de katholieke dichter André van Hasselt’.²²

Les quatre incarnations du Christ

In het zesde deel van Van Hasselts postuum uitgegeven *Oeuvres* vullen de vier zangen van *Les quatre incarnations du Christ. Poëme social* niet minder dan 145 bladzijden; het aantal versregels bedraagt ruim 4000. Het epos bestaat uit vier grote historische tableaux. De eerste zang is gewijd aan het leven van Christus en zijn leer, en wordt besloten door een dialoog tussen Judas, die Christus verraden heeft en sterven gaat, en de jood, die Christus verdreven heeft en gedoemd is eeuwig te zwerven. De tweede zang behandelt de val van het Romeinse rijk: de periode waarin het oude, heidense Europa wordt vernietigd door de binnendringende barbaarse volken. De derde zang behandelt de kruistochten, de eerste Europese manifestatie van een gemeenschappelijk idee, en wordt besloten door een indringende dialoog van de wandelende jood met Hassan, de charismatische leider van de sjjiitische Assassijnen. De vierde zang, getiteld ‘de eeuwige vrede’, toont de mensheid aan de top van haar ontwikkeling: de wetenschappen zijn met succes ingegaan op alle uitdagingen, de mens heeft alle beproevingen doorstaan, oorlog bestaat niet meer, eenheid heeft zich genesteld in de harten en de geesten. Er is nog slechts één geloof: God in de hemel, liefde en broederschap op de aarde. De tijd van sociale volheid waarvan dichters en denkers droomden, is aangebroken. Ook de

21 Alvin, p. 171-172.

22 Marianne Michaux, ‘Le premier système d’aide aux lettres en Belgique (1850-1880)’, *Textiles. Revue des lettres belges de langue française* 15 (1999), p. 112-122.

wandelende jood is in het slottoneel aanwezig; zijn zwerftocht is ten einde.²³

Van Hasselts indrukwekkende epos toont de geleidelijke manifestatie van de christelijke geest in de wereldgeschiedenis tot in de tijd waarin het woord van de Verlosser compleet verwezenlijkt wordt:

*Ils sont passés, les jours de haine et de colère !
Devant l'humanité s'ouvre une nouvelle ère. (...)
Napoléon, Cyrus, Alexandre, César,
Le monde, qui tremblait quand passait votre char,
Ne connaît plus vos noms ni votre gloire éteinte.
Votre pourpre, - ce sang des peuples, - est déteinte.*²⁴

Oeuvres, dl. 6, p. 117 [Alvin, p. 217]

Bewondering van velen, maar opnieuw kritiek van links en rechts. Van rechts, omdat de katholieke orthodoxie niet kon leven met het principe van de volmaakbaarheid van de menselijke natuur (die Van Hasselt ook al formuleerde in zijn bekroonde gedicht bij de herdenking van de wet op de spoorwegen in 1859).²⁵ En aan de linkerkant, uit de hoek van liberalen en antiklerikalen, klonken stemmen, dat de vooruitgang meer bevorderd was door de emancipatie van de wetenschap ('van boekdrukkunst tot telegraaf') dan door de invloed van het christelijk gedachtegoed.²⁶

Ook andere negentiende-eeuwse schrijvers vonden inspiratie in hun geloof in de vooruitgang en droomden over een gouden toekomst van vrede en broederschap. Minder christelijk, maar wel religieus geïnspireerd dichtte Theodoor Weustenraad in *L'Avenir* (1847) over

een nieuwe wereld waarin, na zoveel mislukkingen, een nieuwe verlosser geboren zou worden.²⁷ Vergelijkbaar in de Nederlandse letterkunde is het epos *Pan* (1912) van Herman Gorter (1864-1927) die daarin zijn utopische visie gaf op een postrevolutionaire wereld. Maar door de Frans-Duitse oorlog (1870-1871) en, voor de hardleersen, de Grote Oorlog (1914-1918) zijn de dromers ruw wakker geschud.

Dichter en denker zonder partij

Johannes Kinker, hoogleeraar Nederlandse taal- en letterkunde aan de Universiteit van Luik, typeerde André van Hasselt in maart 1830 als een student die 'zich meestendeels met zijne gedachten op de zangberg bevindt' en zich neutraal ('noch heet, noch koud') opstelde tegenover de hevig geworden politieke tegenstellingen in het koninkrijk van Willem I.²⁸ Dat was positief bedoeld. Theodoor Weustenraad, die in 1834 in de *Politique* van Hasselts *Primevères* besprak, vond de gedichten wat té romantisch en miste erin een 'caractère bien déterminé'. Dat was de keerzijde van de medaille.

Zonder aan deze oordelen over de nog jonge Van Hasselt zwaar te tillen – want hij zou zich als dichter en denker verder ontwikkelen – raken deze oordelen wel aan zijn wezen. Van Hasselt was een beschouwer vanuit de studeerkamer, geen persoon die de behoefte voelde om naar buiten te treden en anders denkenden te overtuigen. Hij oordeelde als een tolerant liberaal. Hij was een overtuigd christen die de stem van het geweten liet prevaleren boven geloof en dogma's. Van de partijstrijd tussen de (veelal kerkelijke) conservatieven en de (veelal

23 Alvin, p. 204-208.

24 Ze zijn voorbij, de dagen van haat en woede! / Voor de mensheid opent zich een nieuw tijdperk. / (...) Napoleon, Cyrus, Alexander, Caesar, / de wereld, die sidderde als uw strijdwagen voorbijkwam, / kent uw naam niet meer, noch uw uitgedoofde glorie. Uw purper, dat bloed der volken, is verbleekt.

25 Alvin, p. 197-199.

26 Alvin, p. 223-224.

27 Lou Spronck, *Theodoor Weustenraad (1805-1849) en de 'Percessie van Scherpenheuvel'*, Hilversum 2009, p. 218-219.

28 Johannes Kinker (1764-1845), *Briefwisseling*, uitgegeven door A.J. Hanou en G.J. Vis, deel III, Amsterdam 1994, p. 115; J. Kinker aan C.F. van Maanen, Luik, 20 maart 1830. De zangberg is de Helikon, verblijfplaats van Apollo en de Muzen.

antiklerikale) liberalen, die zich na 1840 in België ontwikkelde, hield hij zich verre. Zodoende was hij voor de conservatieven te vrijzinnig en voor de liberalen te gelovig.²⁹

De typisch Belgische politieke controversen verhinderden een eerlijk oordeel over de gedichten waarin hij zijn christelijk geïnspireerde overtuiging uitsprak. Toen aan Van Hasselt in 1839 een grote prijs werd toegekend bij de herdenking van *L'Établissement des chemins de fer en Belgique*³⁰, vond Auguste Baron, de voltairiaan onder de juryleden, het nodig op te merken dat hij, met alle respect voor het 'sentiment religieux', de bekroonde vooral waardeerde als schrijver, niet bepaald als denker.³¹

Sterven en voortleven

In 1873 maakte Van Hasselt in zijn functie van inspecteur der normaalscholen een reis naar de wereldtentoonstelling in Wenen. Hij kwam er ziek van terug. Een goed jaar later, op 1 december 1874 stierf hij, bijna 70 jaar oud, in zijn huis aan de Lazarusstraat 29 (nu: André van Hasseltstraat 13) te Sint-Joost-ten-Node, waar de familie vanaf 1865 woonde. De uitvaartdienst vond plaats op 3 december in de parochiekerk van Schaerbeek. In Maastricht herinnert de Van Hasseltkade aan zijn bestaan.³²

André van Hasselt werd vereerd door zijn dochter Ernestine (1849-1907); hij was haar afgod. Zij leed mee onder de miskennis van zijn dichterschap en de onverschilligheid van België

ten opzichte van zijn levenswerk. Zijn voor-naam voegde ze toe aan de hare: Ernestine-André. Zij was een erudiete vrouw, evenals haar vader taalbegaafd en muzikaal; pianiste, ook docerend. De muziek en de levens van geliefde componisten inspireerden haar tot schrijven en publiceren.³³ Gedurende meer dan dertig jaar streed zij moedig tegen de apathie van het publiek voor literatuur, in het bijzonder voor het werk van haar vader.

Rond 1900 waren er tekenen die erop wezen dat haar strijd niet vergeefs was. *La Jeune Belgique*³⁴ herdacht André van Hasselt met een rede van Georges Rodenbach. In 1890 werd in Sint-Josse-ten-Node een straat naar hem genoemd, en in 1901 werd een medaillon onthuld aan de gevel van zijn woning. Mede dankzij haar bemoeienissen verscheen in 1901 in Parijs een mooie bloemlezing uit zijn gedichten. In Brussel werd hij in 1906 herdacht in het Théâtre du Parc en in Luik door het studentencorps in de aula van de universiteit. In de schouwburg van Maastricht gebeurde dat op 21 december 1905, met een programma waarin de hand van Ernestine duidelijk merkbaar was.³⁵

Het grote verdriet

Als dichter en cultuurhistoricus met een rijke productie was de polyglot André van Hasselt *un lettré* van internationale allure. Ook als auteur van *Études rythmiques* en de daarmee verwante

29 Alvin, p. 111-112, 316-317.

30 *L'Établissement des chemins de fer en Belgique* [De aanleg van de spoorwegen in België] was ook de titel van Van Hasselts bekroonde gedicht, gedateerd januari 1859. Zie: *Oeuvres*, deel 6 (1877), p. 149-155.

31 Alvin, p. 186: 'ce que j'approuve dans la pièce, c'est l'écrivain en non le penseur [wat ik waardeer in het stuk is de schrijver, niet de denker]'.

32 De kade langs het verdwenen kanaal Luik-Maastricht, tussen Kleine Gracht en Bassin, kreeg bij raadsbesluit van 15 december 1879 de naam Van Hasseltkade. Een exemplaar van de rouwbrief van *Monsieur André-Henri-Constant VAN HASSELT* bevindt zich in HCL, toegang 22.001 A, inv. nr. 309, pak 4.

33 Publicaties van Ernestine Van Hasselt: *Pages roses et bleues* (verhalen voor kinderen van 10 tot 14 jaar, Bruxelles 1882), *Pizzicato* (Roeselaere 1889), *Un gerbe d'histoires* (Mons 1889), *Scherzo* (Bruxelles 1893), *L'Anatomie des instruments de musique* (Bruxelles 1899), *La fleur de l'oubli* (opéra-comique in 4 akten, voor pensionaten, Namur 1902).

34 *La Jeune Belgique* is een in Brussel verschijnend kunst- en literatuurtijdschrift, 1881-1897.

35 Jean Reve, 'La fille d'André van Hasselt', artikel in *La Meuse*, zonder datum (ca. 1907), Letterenhuis Antwerpen, signatuur H 3392/k; HCL, toegang 21.107, Archief der rederijkerskamer 'Auguste Clavareau', inv. nr. 8: Notulen bestuursvergaderingen 1904-1908; idem, inv. nr. 27: Ingekomen brieven 1905, nrs. 76, 81, 87, 28, 39, 41.

† M

Madame VAN HASSELT, née JOSÉPHINE HÉRIS; Mademoiselle ERNESTINE VAN HASSELT; Monsieur NICOLAS VAN HASSELT; Monsieur JULES VAN HASSELT; Madame JULES VAN HASSELT, née MARIE JIMMERMANS et leurs enfants, ont la douleur de vous faire part de la perte irréparable qu'ils viennent d'éprouver en la personne de leur Époux, Père, Frère, Oncle et Grand'Oncle,

Monsieur André-Henri-Constant VAN HASSELT,

Officier de l'Ordre de Léopold, Chevalier de la Légion d'Honneur, Commandeur de l'Ordre de François-Joseph d'Autriche, Membre de l'Académie Royale des Beaux-Arts, Inspecteur-général des Ecoles Normales, Président-Fondateur des Hospitaliers de St-Josse, etc.

décédé le 1er Décembre 1874, dans la soixante-huitième année de son âge, muni des secours de la Religion.

Le service funèbre pour le repos de son âme sera célébré le Jeudi 3 courant, à 11 heures, en l'église paroissiale des SS. Jean et Nicolas, à Schaerbeek.

L'inhumation aura lieu immédiatement après.

On se réunira à la maison mortuaire, 29, rue Saint-Lazare, à 10 ¹/₂ heures.

Ils recommandent son âme à vos pieux souvenirs.

Bruxelles, le 4er Décembre 1874.

SANS RÉPONSE.

Allegorie op de dood van André van Hasselt.
Aquarel van Theodoor Schaepkens (1803-1883).

tekstbewerkingen van opera's vond hij in het buitenland erkenning en waardering. Maar de literaire spraakmakers in eigen land hadden voor zijn christelijk geïnspireerde poëzie onvoldoende waardering. Aan een serieuze lectuur van *Les quatre incarnations du Christ*, Van Hasselts grote worp naar het epische dichterschap, kwamen zij niet toe. De miskenning is evident en de ontactische wijze waarop Van Hasselt soms aan zijn gekwetstheid uiting gaf, maakte het er niet beter op.³⁶

André van Hasselt was ontegenzeggelijk de grootste dichter van Franstalig België vóór 1880. Behalve dichter was hij een harde werker, een polyglot die als cultuurhistoricus in binnen- en buitenland erkend werd en geprezen. In zijn gedichten lag zijn ziel, maar de kwaliteiten ervan werden in België onvoldoende gewaardeerd. Gevoegd bij het verdriet om de dood van zijn zonen, de pijn van de breuk met Victor Hugo, en het afscheid, later het gescheiden zijn, van zijn familie en vrienden in Maastricht, lag in die miskenning het grote verdriet van André van Hasselt.³⁷

Bibliografie

- HCL Maastricht: Gemeente Maastricht Burgerlijke stand
- HCL Maastricht, toegang 21.107: Archief der rederijkerskamer 'Auguste Clavareau', inv.nr. 8 (notulen bestuursvergaderingen 1904-1908), inv.nr. 27 (ingekomen brieven 1905, volgnr. 76: Ernestine van Hasselt aan secretaris F. Dazert, Brussel 20 juli 1905).
- Letterenhuis Antwerpen: Jean Reve, 'La fille d'André van Hasselt', artikel in *La Meuse*, krantenknipsel zonder datum (ca. 1907) [signatuur H 3392/k].
- Stadsbibliotheek Maastricht: Soirée-gala organisée par la Société Auguste Clavareau en l'honneur du 100e anniversaire de la naissance de l'illustre poète André van Hasselt, (...) Maastricht, jeudi le 21 décembre 1905 (...) [signatuur 65 D 67-p].

³⁶ Alvin, p. 152-154, 169-171, 178.

³⁷ Met dank aan Hannie van Horen, Jo Joskin, Piet Orbons en Peter Schulpen voor hun opmerkingen bij de concepttekst van dit artikel.

- Alvin, Louis, *André Van Hasselt, sa vie et ses travaux* (Bruxelles 1877).
- Barral, Georges, *André Van Hasselt. Poésies choisies* (Paris 1901) [met een levensschets door Van Hasselts vriend Jules Guillaume].
- Bennet, John H.B., 'André van Hasselt en Alfred Michiels. Leur querelle en 1846 et ses conséquences pour le Prix Quinquennal de Littérature en 1853', *Revue belge de Philologie et d'Histoire* 40 (1962), 693-713.
- Berg, Christian, 'De Frans-Belgische literatuur en haar "Vlaamse School"', in: Ada Deprez, Walter Gobbers, Karel Wauters (red.), *Hoofdstukken uit de geschiedenis van de Vlaamse letterkunde in de negentiende eeuw* (3 delen, Gent 1999-2003), deel 2
- Charlier, Gustave, *Le mouvement romantique en Belgique (1814-1850). I. La bataille romantique, II. Vers un Romantisme national* (Bruxelles 1949-1959).
- Charlier, Gustave, en Joseph Hanse, *Histoire illustrée des lettres françaises de Belgique* (Bruxelles 1958).
- Erens, Frans, *Vervlogen jaren*, bezorgd door Harry G.M. Prick (Amsterdam 1989).
- Hasselt, André van, *Oeuvres de André Van Hasselt*, 10 delen (Bruxelles 1876-1877).
- Horen, Hannie van, *André van Hasselt, onderwijsinspecteur en jeugdboekenschrijver* (Maastricht juli 2023), website LGOG: Literatuurportretten.
- Kinker, Johannes (1764-1845), *Briefwisseling*, uitgegeven door A.J. Hanou en G.J. Vis, deel 3 (Amsterdam 1994), p. 115: Kinker aan Van Maanen, Luik, 20 maart 1830.
- Michaux, Marianne, 'Le premier système d'aide aux lettres en Belgique (1850-1880)', *Textiles. Revue des lettres belges de langue française* 15 (1999), 112-122.
- Reichert, Madeleine, *Les sources allemandes des œuvres poétiques d'André van Hasselt* (Liège 1933).
- Spronck, Lou, *Theodoor Weustenraad (1805-1849) en de 'Percessie van Scherpenheuvel'* (Hilversum 2009).
- Spronck, Lou, Ben van Melick, Wiel Kusters (red.), *Geschiedenis van de literatuur in Limburg* (Nijmegen 2016).
- Spronck, Lou, *André van Hasselt – zijn Maastrichtse jaren* (Maastricht mei 2021), website LGOG: Literatuurportretten.
- Wijnands, Paul, *Drie vergeten Maastrichtenaren uit de 19e eeuw* (Maastricht 2000).

The sorrows of André van Hasselt

André van Hasselt (1805-1874) grew up in the Dutch-speaking city of Maastricht. After studying law in nearby French-speaking Liège, he returned to Maastricht in 1827. There, as a result of the Belgian Revolt (1830), he became isolated from the cultural setting in which he felt at home. In 1833, assured of a modest income, he was able to leave Maastricht ('ce trou antilittéraire') and to settle in Brussels. With the volume *Primevères* (1834), he put the young Belgian state on the French literary map. It was the beginning of an extensive series of poetry volumes and cultural-historical books and articles.

In his poetry the *Études rythmiques* occupy a notable place. They are metrical poems, which are quite common in Germanic literature, but are much less common in French literature. Because of their metrical structure, these texts fit well into musical compositions, which also consist of bars. Melody and text can thus combine into one natural unity. He provided French-language arrangements of songs by Schubert and, together with the composer J.B. Rongé, new versions of French opera texts. Van Hasselt's poetry culminated in *Les quatre incarnations du Christ - Poème social*, which has about 4,000 verses. In four chants, he describes the gradual manifestation of the Christian spirit in world history.

Unfortunately, he was the type of prophet not recognized in his own country. Thus he was repeatedly denied the five-year state prize for literature (the 'prix quinquennal'). To a large extent, Belgian political relations were to blame. Liberals thought he was too catholic, and Catholics thought he was too liberal. But his own character traits (naivety, willfulness) also contributed to this misunderstanding. For example, spontaneously accepting the French distinction of 'chevalier de l'Ordre de la Légion d'Honneur' – a politically sensitive matter because of Napoleon III's controversial coup d'état – led to a rift with Victor Hugo, with whom he had been friends since 1830. Not entirely incorrect, but highly untactical was his judgment of the jury, which had passed him over for the five-year state prize in 1853: he called it incompetent.

Besides the lack of recognition of his poetic qualities, there were setbacks in his personal life. His departure for Brussels separated him from his family, his friends and his mother city. He was happily married, but the pain he suffered from the death of his son Charles, only five years old, marked the rest of his life.

The sorrows of André van Hasselt's life were manifold. No one doubted the quality of his poetry, but its disregard affected him deeply.